

**CURTEA SUPREMĂ PROVINCIALĂ A TRANSILVANIEI
(TRIBUNALUL SUPREM PROVINCIAL):
O ODISEE A REORGANIZĂRII SISTEMULUI JUDECĂTORESC (1861-1867)**

Lórand Mádly*

Abstract. *In the context of the Liberal period, started after the failure of Neoabsolutism, the reorganization of the judiciary system was of great importance and was influenced by various reform ideas and the balance between the main political conceptions, and the provincial nationalities, determined also by the events in Hungary. A provisional system was introduced for maintaining the continuity until a provincial Diet could be convened in order to draft reform laws in the field of justice and administration. As a result of the events in Hungary, which led to the dissolution of the Diet, the provisional organization continued and the Transylvanian Diet could only be convened in summer 1863. A law regarding the Supreme Court could be discussed in the autumn of 1864 and the Court began its work a year later in Vienna, being moved to Cluj in 1866.*

The illustration of this very complex legislative procedure followed by the Transylvanian Diet in these years, which supposed several debates over the project at the various levels, shows clearly the aspects of inter-institutional relationships between center and periphery, and also the communication between the most important persons involved, which shaped the legislative outcome. The continuity of Neoabsolutist laws in the field of justice, which proved their efficacy years later, the balance between nationalities and confessions of Transylvania, the importance of Centralist ideas at the level of political decision remain the most important coordinates which had an influence over the genesis of an important provincial institution.

Keywords: Supreme Court, judicial reorganization, Transylvania, the Habsburg Monarchy.

În cuprinzătorul proces de reorganizare instituțională de după destrămarea regimului neoabsolutist, organizarea sistemului judecătoresc a ocupat un rol fundamental, acesta fiind menit să aducă tuturor locuitorilor dreptate în fața legii. În mod similar celorlalte capitole de reformă, și acest demers s-a întins pe aproape toată durata regimului liberal cuprins între Diploma din Octombrie și Dualism, provizoriul și reorganizările repetate întinzându-se însă și în anii celui din urmă.

În mod fundamental, anii șaiszeci au reprezentat revenirea la instituțiile dinainte de anul 1848; Cancelaria aulică, Guvernul transilvănean, împărțirea comitatensă au fost reconstituite, iar sistemul judecătoresc stabilit cu doar câțiva ani mai înainte prin sistemul *Definitivum*-ului a continuat să funcționeze pe baza codurilor de legi austriece, așa cum acestea au fost implementate în Transilvania în primii ani ai neoabsolutismului¹. Marele

* Cercetător științific II, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca; e-mail: lmadly78@yahoo.de

¹ Vezi nota de cabinet din 21 decembrie 1860, în vol. *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1864* [infra: *Die Protokolle des österreichischen ...*], V. Abteilung, Band 1, ed. Horst Brettner-Messler, Viena 1877, p. 154.

Principat urma să fie reorganizat pe baza egalității în drepturi și obligații a cetățenilor, beneficiind de o Dietă bazată „pe competențe analoge dreptului constituțional ungar”, care urma să fie întrunită cât de curând și să traseze noile linii legislative provinciale². Totuși, la finele lunii martie 1861 a fost decretată o reorganizare provizorie a sistemului judecătoresc, care restabiea vechile instanțe, inclusiv cele specifice săsești și secuiești, alături de sedriile comitatense, Tabla regală de la Târgu Mureș, apoi Universitatea săsească și senatul juridic al Guberniului ca tribunale supreme³.

Acest provizorat deosebit de complex, în comparație cu organizarea din ultimii ani ai neoabsolutismului, s-a prelungit datorită refuzului, pe 3 octombrie 1861, a majorității membrilor Guberniului, dominat de aristocrația conectată la evenimentele și atitudinile din Ungaria, de a decreta întrunirea Dietei în anul 1861. În acest context, marcat și prin desființarea comitetelor comitatense și demisia masivă din aparatul administrativ, schimbarea survenită prin numirea contelui Ferenc Nádasdy în postul cancelarului aulic transilvănean și trimiterea lui Ludwig Folliot von Crenneville la Guberniu a adus doar o victorie temporară a curentului centralist și un control mai riguros asupra implementării reformelor, tot în speranța întrunirii Dietei într-un timp cât mai scurt. Funcționarea administrației și justiției a fost reglementată prin „constituția municipală provizorie”, care prevedea funcționarea câte unei sedrii, de primă instanță, în fiecare comitat, personalul acestora fiind ales de către comitetele comitatense, fiind necesară aprobarea imperială; sedriile puteau judeca în oricare din limbile țării; aceste prevederi au suferit mai târziu unele completări⁴. Pe planul reformei administrației și justiției, se vorbește în acest context, și de instituțiile ori faza „constituțională”, marcată de funcționarea comitetelor comitatense, și de cea „provizorie” în urma desființării acestora și a demisiilor amintite, după care instituțiile au funcționat pe baza unor reglementări provizorii cu personal în general numit de către autoritățile provinciale ori centrale, în mod teoretic până la statuarea definitivă a organizării acestora pe calea Dietei⁵.

În cadrul jurisdicțiilor politice au fost înființate 20 de tribunale comitatense, care vor avea atribuții și în domeniul cazurilor urbariale; judecata la a doua instanță, pentru comitate, districte și scaunele secuiești era asigurată de către Tabla regală, în cadrul căreia s-au depus strădaniile ca toate naționalitățile și confesiunile provinciei să fie reprezentate, funcționarea acesteia rămânând controversată în acești ani, fiind dominată de personalitatea baronului Apor Károly⁶. Pentru pământul crăiesc, tot în anul 1862 a fost

² *Sammlung der wichtigsten Staatsacten, Österreich, Ungarn und Siebenbürgen betreffend, welche seit dem Manifeste vom 20. Oktober 1860 bis zur Einberufung des siebenbürgischen Landtags erschienen sind*, [infra: *Sammlung der wichtigsten Staatsacten ...*], Hermannstadt, 1861, p. 12–13.

³ *Sammlung der wichtigsten Staatsacten ...*, I, p. 64–65. Vezi și I.S. [cavaler de] Pușcariu, *Disertațiune despre împărțirea politică a Ardealului (ca manuscris dată)*, Sibiu 1864, p. 46–47.

⁴ *Sammlung der wichtigsten Staatsacten ...*, II, p. 108 și urm.

⁵ Simion Retegan, *Reconstrucția politică a Transilvaniei în anii 1861–1863*, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 181, 235.

⁶ Vezi scrisoarea lui Ladislau Vasile Popp către Reichenstein din 26 ianuarie 1863, *Mișcarea Națională a Românilor din Transilvania între 1849-1919. Documente* [infra: *Mișcarea Națională ...*], vol. VI (25 septembrie 1862-13 iulie 1863), ed. Dumitru Suci (și coord.), Simion Retegan, Mádly Loránd, Mirela Popa-Andrei, Daniela Deteșan, București, Edit. Academiei Române, 2011, doc. nr. 119, p. 188; Simion Retegan, *op. cit.*, p. 236.

înființat Tribunalul superior de la Sibiu, susținut financiar în mod provizoriu prin mijloacele bugetului de stat, judecătorii fiind propuși de Dietă și confirmați de către monarh⁷. La Târgu Mureș funcționa și o instanță penală specializată pe judecarea cazurilor de înaltă trădare, a lezmajestății și tulburării ordinii publice, a rebeliunii și instigării, înființată în contextul evenimentelor din Ungaria din anul 1861; ulterior, aceasta s-a ocupat în mod preponderent cu judecarea cazurilor de falsificare a bancnotelor și titlurilor de valoare⁸.

Funcționarea sistemului provizoriu al justiției provinciale transilvănene a dat naștere mai multor dispute și conflicte între Cancelaria aulică, la conducerea căreia vicecancelarul Franz von Reichenstein a început să aibă un cuvânt tot mai greu de spus, devenind practic cancelarul de facto, și Guberniu, apoi între Guberniu și Tabla regală; agendele instanțelor, numirea personalului, tratarea chestiunilor disciplinare și, nu în ultimul rând, faptul că Guberniul reunea atât prerogative administrative cât și judecătorești în calitatea sa de instanță supremă provizorie⁹, au stârnit numeroase dispute. Reglementările disputelor din jurul funcționării Guberniului din anii 1864–1865 conțineau în mod masiv referințe la interacțiunea instituțiilor politice din perioada Definitivum-ului, în condițiile în care una dintre legile de bază care reglementau funcționarea instanțelor rămânea patentă din 3 mai 1853 privind funcționarea acestora.

În chestiunea organizării definitive a judecătoriilor de primă instanță s-a procedat pe calea legislativă provincială, în a doua sesiune a Dietei de la Sibiu, ca punere în practică a celei de-a opta propuneri regale (organizarea justiției și în special a Curții Supreme), pe baza unui proiect guvernamental, elaborat într-o formă provizorie de către autorități (în special Cancelaria aulică, dar și cu aportul Guberniului) și discutată inclusiv în Consiliul de miniștri, care urma să fie supus Dietei, care retrimitea proiectul adoptat către monarh, într-o procedură complexă și alambicată, caracteristică procesului legislativ specific al Transilvaniei care a fost urmat în acești ani. Această trecere a proiectelor prin fața mai multor instituții politice și legislative ne dezvăluie detalii interesante ale raporturilor dintre instituțiile centrale și cele provinciale. Cu toate disputele pe care le-a relevat, procesul de legiferare a acestui proiect de lege a dus la crearea unor cadre mai coerente și clare pentru instanțele de judecată.

În data de 28 septembrie 1863, proiectul privind Curtea supremă a ajuns în discuția Consiliului de miniștri, fiind înaintat către acesta cu aproximativ două săptămâni mai înainte de către cancelarul aulic Nádasdy¹⁰; această variantă, care se baza pe mai vechiul

⁷ Legea privind organizarea acestuia a fost adoptată pe 4 noiembrie 1862, vezi *Sammlung der wichtigsten Staatsacten ...*, III, p. 17–20; Simion Retegan, *op. cit.*, p. 236.

⁸ Vezi expunerea nr. 955 din 1866 privind dizolvarea acestei instanțe, care prezintă și un istoric al acesteia, în Haus- Hof- und Staatsarchiv Wien [infra: HHStA], Kabinettskanzlei, KZ-Akten, Ktn. 5/1866.

⁹ Vezi de exemplu scrisoarea lui Ladislau V. Popp către Reichenstein, Sibiu, 4 martie 1864, în vol. *Mișcarea Națională ...*, VII/1 (15 iunie 1863-25 octombrie 1865), ed. Dumitru Suci (și coord.), Simion Retegan, Mádly Loránd, Mirela Popa-Andrei, Daniela Deteșan, București, Edit. Academiei Române, 2015, doc. nr. 164, p. 271.

¹⁰ *Die Protokolle des österreichischen ...*, V. Abteilung, Band 6, p. 344. Într-o scrisoare către baronul Reichenstein, Nádasdy amintea că încearcă să treacă cât mai repede proiectul prin Consiliul de stat (Staatsrat), dar actualmente nu sunt suficienți membri ai acestuia, cunoscători ai realităților

statut al Curții supreme și de Casație din anul 1850 și menținea sediul acesteia la Viena, a fost susținută de către Consiliul de stat, însă cu unele modificări interesante la primele paragrafe care au iscat discuții în Consiliu. Astfel, Nádasdy considera importantă menționarea numirii președintelui și consilierilor de către împărat, dat fiind că în practica anterioară, aceștia erau aleși de către Dietă; președintele Consiliului de stat, Carl Geringer von Oedenberg, critica paragraful care prevedea angajarea doar a transilvănenilor la Curte, în discuții fiind amintit și argumentul că astfel s-ar crea o extraterritorialitate a Transilvaniei sau că o astfel de prevedere ar crea limitări, fiecare țară a Coroanei riscând astfel să devină un „mic imperiu”, separat de cel mare, în condițiile în care trebuie depuse eforturi spre crearea unei cetățenii imperiale și a unei conștiințe corespunzătoare, fără a consacra excluderi în textele de lege¹¹. Ca replică, Nádasdy, ale cărui concepții nu credem că difereau în fond de cele ale antevorbitorului său, a detaliat motivele pragmatice ale inserării unei astfel de prevederi: acestea erau menite să liniștească Dieta, pentru ca aceasta să accepte ca noua Curte supremă să funcționeze la Viena – o măsură centralizatoare, care era menită, poate și simbolic, să marcheze o anumită continuitate cu epoca neoabsolutistă, și care în anii liberalismului a eșuat de exemplu în Croația, unde nu s-a acceptat funcționarea Tribunalului suprem la Viena. În acest context, majoritatea membrilor Consiliului au susținut varianta propusă de către Nádasdy. Cu câteva zile mai înainte, Reichenstein îi amintise lui Nádasdy că propunerea privind angajarea numai a transilvănenilor va avea efectul scontat și se baza pe temerile locuitorilor că guvernul ar putea din nou găsi o porțiță prin care să strecoare funcționari străini în provincie¹². Acesta i-a răspuns că paragraful respectiv i se pare deranjant și va provoca cu siguranță dezbateri furtunoase, promițând că va fi tranșant, cu speranța că monarhul va fi de asemenea de acord. Ulterior i-a comunicat că a reușit să treacă paragraful șase cu mari eforturi prin Consiliul de Stat¹³. Despre discuția din Consiliul de miniștri nu relatează nimic, face doar o scurtă mențiune, scrisă probabil în dimineata zilei de 28, că chestiunea va fi dezbătută în aceeași zi; de asemenea își exprima speranța că proiectul va ajunge în fața Dietei încă înainte de prorogarea sigură a acesteia din cauza începerii sesiunii Senatului imperial, amintind că impunerea statutului salarial anex acestuia va „costa o luptă dură” după sancționarea legii¹⁴.

Celelalte modificări propuse și discutate în această ședință a Conferinței de Miniștri s-au referit la detalii stilistice ori prevederi detaliate în funcționarea viitoarei Curți supreme, ca de pildă soluționarea cazurilor de conflict de competență sau al delegării uneia sau alteia dintre instanțele subordonate pentru judecarea unui caz anume, sau compoziția acesteia în judecarea cazurilor urbariale¹⁵. Alte mici detalii, precum

transilvănene, prezenți în capitală. Vezi scrisoarea din 23 septembrie 1863, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 112, p. 182.

¹¹ *Die Protokolle des österreichischen ...*, V. Abteilung, Band 6, p. 345. Aserțiunea era a ministrului de Justiție, Franz cavalier de Hein.

¹² Vezi scrisoarea din Sibiu, 23 septembrie 1863, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 113, p. 184.

¹³ Vezi scrisorile din Viena, 25 și 26 septembrie 1863, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 114, 117, p. 185 resp. 190.

¹⁴ Nádasdy către Reichenstein, Viena, 28 și 29 septembrie 1863, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII-1, doc. nr. 121, 122, p. 197 resp. 198.

¹⁵ *Die Protokolle des österreichischen ...*, V. Abteilung, Band 6, p. 345–346.

inclusiunea epitetului *regal* în textul latin al sigiliului Curții, sau înlocuirea expresiei „limbile obișnuite ale țării” cu „limbile țării”, au fost clarificate tot acum, proiectul de rezoluție imperială fiind adoptat în această formă în mod unanim¹⁶. La o cercetare mai profundă găsim și alte nemulțumiri formulate în afara discuțiilor de la nivelul ministerial; astfel, încă înainte de trimiterea către Consiliu a proiectului de lege, Nádasdy observase că acesta conține tabelul privind statutul și salarizarea funcțiilor, și, în baza concepțiilor sale centraliste, trăgea un semnal de alarmă, considerând un precedent periculos stabilirea salarizărilor prin intermediul Dietei¹⁷.

Această formă a proiectului de lege, a cărui aprobare a suferit o întârziere de câteva zile din cauza călătoriei împăratului la Innsbruck¹⁸, a fost ulterior primită pe calea președintelui Guberniului transilvănean, pentru a fi supusă „dezbaterii conform constituției”, și de fapt întreaga chestiune a organizării justiției a fost discutată într-o comisie dietală desemnată în acest scop, prezidată de către juristul Joseph Trausch, care a redactat în acest sens un raport de încheiere, în data de 23 decembrie 1863¹⁹. Componenta comisiei dietale a fost hotărâtă în ședința Dietei din 12 octombrie 1863, aceasta urmând a cuprinde câte doi membri ai fiecărei secțiuni (curii) a Dietei²⁰.

În raport, comisia sublinia, încă din introducere, că a întâmpinat greutăți în elaborarea unui regulament pentru Curtea supremă, dat fiind că fundamentul justiției, și anume instanțele inferioare, nu sunt încă organizate, ceea ce e de dorit să se întâmple cât mai grabnic. Comisia sublinia că dorește să pornească în munca sa de la principiul independenței justiției și al separării acesteia de administrația politică, care sunt amintite și în proiectul guvernamental al legii, făcând doar câteva modificări necesare din perspectiva intereselor justiției și ale provinciei²¹. Prima modificare propusă era la primul articol, la care, argumentând cu importanța Curții pentru Transilvania și locuitorii acesteia, propunea ca sediul acesteia să fie în provincie, și anume în aceeași localitate în care va activa și Guberniul; mai mult, această opțiune era una clară din perspectiva principiilor organizării provizorii a justiției (rescriptul din 31 martie 1861), ca și din aceea

¹⁶ *Ibidem*, p. 346. După discutarea în Dietă, Cancelaria aulică a solicitat aprobarea imperială a proiectului definitiv la 21 iulie 1867, aceasta fiind emisă la 1 august în același an.

¹⁷ Vezi scrisoarea lui Nádasdy către Reichenstein din Viena, 11 septembrie 1863, în vol. *Mișcarea Națională ...*, VII/1, doc. nr. 89, p. 143.

¹⁸ Vezi scrisoarea lui Nádasdy către Reichenstein, Viena, 2 octombrie 1863, în vol. *Mișcarea Națională ...*, VII/1, doc. nr. 129, p. 208. În scrisoarea din 6 octombrie, Nádasdy menționa că a obținut aprobarea din partea monarhului, fiind în continuare curios cine va ajunge în comisia dietală specială, dat fiind că cei mai avizați în domeniu se aflau la Viena. În general, în scrisorile acestei perioade, Nádasdy se plânge de greutățile ce le-a avut cu acest proiect de lege controversat. *Ibidem*, doc. nr. 136, p. 223.

¹⁹ Vezi *Acten und Verhandlungen des Siebenbürger 1863/4 Landtags*, Cluj, 1864 [infra: *Acten und Verhandlungen ...*], doc. nr. 68 și 69 (adresa președintelui gubernial și proiectul guvernamental al legii), și 86, 180 și urm., resp. 219 și urm.

²⁰ *Die Protokolle des österreichischen ...*, ședința nr. 45 din 12 octombrie 1864, p. 158. Această comisie, care urma să-și continue activitatea și după prorogarea Dietei, îi cuprindea pe Ladislau Vaida, Dionisie Șuluțiu, Mihail Orbonașiu, dr. Ioan Maior, Ion Codru Drăgușanu, George Romanu, Eduard Herbert, dr. Eugen v. Trauschenfels, August Lassel, Johann Brecht, baronul Franz Salmen, Josef Trausch, Ioan Constantin, Petru Manu. Vezi *ibidem*, p. 161-162.

²¹ Vezi *Acten und Verhandlungen ...*, p. 220.

a funcționării justiției și a economiilor în costurile acesteia, fiind în asentimentul locuitorilor.

Privitor la paragrafele următoare, care reglementau personalul și funcțiile Curții, apoi numirea doar a transilvănenilor în acestea, prevederile au fost păstrate conform proiectului guvernamental, una dintre celelalte modificări făcute fiind legată de funcționarea doar a unei singure curți, nu a două, cum se lăsa să se întrevadă în proiect, care urma să judece în complete (senate) de șase judecători și un președinte, fiind reglementate și cazurile în care urma să se întrunească completul (senatul) plenar, cuprinzând pe toți membrii (de exemplu în cazuri disciplinare din competența Curții, emiterea unor opinii legislative, procesele penale capitale, revizuirea unor procese civile etc.)²². Se mai menționa expres păstrarea în forma din proiect a prevederilor legate de limba în care urmau a se desfășura procesele și emiterea documentelor, sau de modul în care urmau să fie tratate chestiunile disciplinare. Chestiunea folosirii limbilor în cadrul proceselor a rămas însă, în toți acești ani, unul dintre motivele majore de confruntare a mișcărilor politice și naționale²³. În cazul Curții Supreme putem din nou constata contopirea, în persoana judecătorilor, a competențelor de judecată civilă și penală.

În legătură cu sediul viitoarei Curți, o parte a membrilor comitetului a redactat un vot separat, în care, bazându-se pe dreptul constituțional în vigoare și mai ales pe prevederile Diplomei din octombrie, adăugând și argumentul că locuitorii doreau întotdeauna să primească cea mai înaltă decizie judecătorească de la principele țării sau din apropierea acestuia, precum și pe cel al necesității plasării Curții cât mai departe de influențele imediate ale „patimilor naționale”, solicitau stabilirea sediului acesteia la Viena²⁴.

Dieta a luat în discuție cea de-a opta propunere regală începând cu ședința nr. 51 din 3 iunie 1864, în a doua sesiune a adunării provinciale întrunite la Sibiu²⁵. Dr. Ioan Maior, raportor al comisiei speciale, a dat citire proiectului guvernamental întâi în limba română, acesta fiind apoi citit în variantele maghiară și germană, apoi proiectului așa cum a fost discutat în comitet și raportului acestuia, iar Eugen von Trauschenfels a citit raportul minorității. Baronul Salmen a solicitat ca ori monarhul să fie rugat să înființeze o Curte supremă austriacă care să aibă un senat transilvănean, ori ca Dieta să poarte grijă astfel încât Curtea supremă transilvăneană să fie organizată ca un senat al celei generale

²² *Ibidem*, p. 221.

²³ *Ibidem*, p. 222; proiectul legii, cuprinzând 17 paragrafe, este reprodus la p. 223–226. Vezi și Simion Retegan, *op. cit.*, p. 237.

²⁴ Votul separat, datat la 19 decembrie 1863 și semnat chiar de președintele comisiei, Joseph Trausch (regalist), apoi de deputații Eduard Herbert, August Lassel, Johann Brecht, Franz von Salmen și dr. Trauschenfels, solicita și renunțarea la desființarea instanței superioare (Obergericht) de pe pământul crăiesc, fapt care nu putea fi hotărât de către Dietă, reformarea sistemului judecătoresc de aici fiind de competența Universității săsești, sub condiția semnăturii suveranului; aici semnatarii au făcut propunerile respective de modificare a proiectului. Vezi *ibidem*, p. 226–228. În data de 6 martie 1864, materialele redactate de către comisie erau deja finalizate în variantele germană și română, mai trebuind traduse în maghiară. Vezi scrisoarea lui Gustav Groisz către Reichenstein, Sibiu 6 martie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, vol. VII/1, doc. nr. 165, p. 273.

²⁵ *Protokoll des auf den 1. Juli 1863 in die königliche Freistadt Hermannstadt Allerhöchst einberufenen Siebenbürgischen Landtags*, p. 179 [infra: *Protokoll des ...*]. La aceste discuții dietale a participat, ca reprezentant al proiectului guvernamental, și consilierul gubernial Pap Alajos. *Ibidem*, p. 175.

austriece²⁶. În această dezbateri generală, cinci deputați au luat cuvântul pentru propunerea guvernamentală.

În ședința următoare a început dezbateri pe articole a proiectului de lege; privitor la primul articol au apărut deja idei având o formulare diferită față de cele două variante aflate în dezbateri (cea guvernamentală inițială și cea modificată de către comisia specială); după discutarea mai multor variante propuse de către deputați, conținând diferențe de detaliu, s-a reușit adoptarea unei versiuni suplimentare a primului articol, care prevedea ca sediul Curții să fie adiacent celui al Guvernului, doar în a 55-a ședință a Dietei²⁷.

„Dezbateri specială” privind Curtea supremă a fost continuată cu cel de-al doilea paragraf, în care s-a propus ca președintele și consilierii acesteia să fie aleși de către Dietă cu respectarea legislației provinciale și confirmați de către monarh, propunere care nu a fost votată, rămânând doar varianta originală care conținea numirea de către monarh a acestora²⁸. Pentru cealaltă prevedere privind personalul, și anume ca acesta să cuprindă transilvăneni, a fost propusă (de către deputatul Gabriel Manu) și adoptată cu adăugarea mențiunii de „luarea în considerare a celor patru naționalități și șase confesiuni”. În chestiunea competențelor Curții, după mai multe dezbateri privind propuneri și amendamente, a fost votată o variantă asemănătoare cu propunerea guvernamentală²⁹. Articolele 5 și 6 (referitoare tot la competența Curții) au fost adoptate în forma propusă de comisie, doar cu o mică modificare, de asemenea articolul 7 la care nu a fost admisă propunerea votului minoritar, urmând apoi discutarea conexă a articolelor 8 și 13, la acest capitol fiind admisă și contragerea unor paragrafe.

Discuțiile au fost scurte și concise și în cazul ultimelor paragrafe ale legii; la cel de-al 16-lea referitor la sigiliul Curții, Salmen a solicitat adăugarea epitetului „judiciarii”, iar mitropolitul Șuluțiu a cerut completarea în mod expres a stemei Transilvaniei cu „emblema națiunii române”, aceste aserțiuni fiind ulterior retrase în urma susținerii variantei guvernamentale de către mai mulți deputați, rămânându-se la varianta propusă³⁰. Această scădere a tensiunii din dezbaterile proiectului de lege este confirmată și de către o relatare a lui Dimitrie Moldovan către baronul Reichenstein privitoare la atmosfera din Dietă; acesta menționa că până în data de 16 iunie, dezbaterile au fost aprige. Cele legate de articolul patru au fost calmate de către episcopul catolic Fogarassy, care a subliniat în luarea sa de cuvânt că este inutil să se ralieze vreuncea dintre păreri și va vota pentru ambele, ceea ce a și făcut, apoi și alți deputați au intervenit în echilibrarea disputelor, mai ales în jurul primului articol³¹.

²⁶ *Ibidem*, p. 180.

²⁷ Ședința nr. 55 din 8 iunie 1864, a fost încheiată „după multiple solicitări din partea deputaților”, semn că discuțiile atât de detaliate legate de primul articol al legii erau considerate exagerate, în esență fiind vorba doar de stabilirea sediului la Viena ori la Cluj; vezi *ibidem*, p. 189.

²⁸ Vezi *Ibidem*, p. 192.

²⁹ Ședința nr. 59 din 15 iunie 1864; vezi *Ibidem*, p. 200.

³⁰ Aceste discuții au avut loc în ședința nr. 60 din 17 iunie 1864; vezi *Ibidem*, p. 210.

³¹ Vezi scrisoarea din Sibiu, 17 iunie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 185, p. 306–307.

Se pare că aceste dezbateri, dar mai ales votul legat de stabilirea sediului Curții în Transilvania au avut un ecou puternic, date fiind atitudinile și chiar scuzele exprimate ulterior: Jacob Bologna afirma în scrisoarea sa către Reichenstein, că e posibil ca atitudinea sa în chestiunea Curții supreme să fi surprins, dar nu putea acționa altfel, și speră că dorința guvernului, ca sediul acesteia să fie la Viena, se va împlini, la nivelul Dietei făcându-se deja înțelegeri ca să se voteze pentru³². La fel și Ioan Alduleanu își exprima regretul pentru hotărârea dietală privind sediul Curții, adăugând că ceea ce a trebuit să iasă așa cum a ieșit în fapt, iar el nu putea să se rupă de conaționalii săi, aceasta nu ar fi fost nici recomandabil, nici necesar, solicitând înțelegere din partea lui Reichenstein³³. Ioan cavalier de Pușcariu a trimis lui Reichenstein o scrisoare mult mai complexă, în care își reafirmă loialitatea și speră că va avea curând ocazia să-și ceară personal scuze pentru modul în care a votat în Dietă³⁴. Privitor la aceștia, și Friedrich Thiemann, unul dintre principalii raportori transilvăneni ai poliției secrete, a ilustrat în notele sale atitudinile arătate în cadrul Dietei. Lăudându-l pe Alduleanu, care cu toate că a „acționat întotdeauna pentru interesul românesc”, s-a implicat în mod hotărât pentru mutarea la Viena a sediului Curții,³⁵ îl critica dur pe Dimitrie Moga, care, cu toate că era membru al comisiei speciale pentru legea privind Curtea supremă, a făcut tot posibilul să împiedice înființarea acesteia cu sediul în capitala Imperiului, chiar și după exprimarea clară a intenției monarhului în acest sens, și considera că Popp, președintele senatului juridic al Guberniului, în calitate sa de viitor președinte al Curții, este unul dintre cei mai corecți români, dar este legat prin înrudire și nu numai de mulți purtători de interese, nebeneficiind de aceea de încrederea maghiarilor și sașilor³⁶.

Ladislau Vasile Popp își exprima opinia, tot într-o scrisoare către Reichenstein, privitor la întrebarea acestuia din urmă, dacă nu absența episcopului Șaguna, care a solicitat în mai multe rânduri concedii îndelungate, se află la baza problemelor în Dietă. Popp nu era de acord cu afirmația aceasta, care se pare că circula ca zvon la Viena, considerând că dacă Șaguna ar fi fost prezent, nici nu se ajungea la discutarea propunerii regale privind Curtea supremă, adăugând că Șaguna era șeful „capetelor înfierbântate” sau mai bine zis se lăsa condus de aceștia, sprijinind toate proiectele românești „nebune”. De fapt nu ar fi încercat să îi tempereze și a vrut să-l atragă și pe Popp de partea acestora, dând dovadă de neloialitate când a hotărât să plece la Vâlcele și să nu rămână în Dietă, replicând: „nu vreau să subscriu sentința de moarte a națiunii mele” – Popp îl ruga pe Reichenstein să explice la Viena care este aportul lui Șaguna în aceste chestiuni³⁷.

După o pauză datorată supraîncărcării stenografilor și a lucrărilor legate de definitivarea proceselor verbale ale ședințelor în vederea publicării lor cât mai grabnice, a avut loc următoarea ședință, în care s-a făcut a treia citire, în cele trei limbi provinciale, a proiectului legii privind Curtea supremă; în această fază au mai fost făcute propuneri

³² Vezi scrisoarea din Sibiu, 18 iunie 1864, *Ibidem*, doc. nr. 187, p. 309.

³³ Vezi scrisoarea din Sibiu, 25 iulie 1864, *Ibidem*, doc. nr. 208, p. 349.

³⁴ Vezi scrisoarea din Sibiu, 25 iulie 1864, *Ibidem*, doc. nr. 211, p. 353–354.

³⁵ Vezi nota din Sibiu, 21 noiembrie 1864. HHStA, Informationsbüro, Konfidentenberichte, Ktn. 1.

³⁶ Vezi nota din Sibiu, 17 și 21 noiembrie 1864. HHStA, Informationsbüro, Konfidentenberichte, Ktn. 16, 17.

³⁷ Vezi scrisoarea din Sibiu, 20 iunie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 188, p. 310.

punctuale de redactare pentru versiunile în maghiară și română, proiectul fiind adoptat, împreună cu scrisorile de însoțire către monarh.³⁸

În dezbaterile legate de articolul opt, putem în general constata înclinarea deputaților de a opta pentru varianta guvernamentală a legii; printre cei mai activi deputați în cadrul acestor discuții s-au numărat Ioan cavalier de Pușcariu, Georg D. Teutsch, Gabriel Manu, Franz von Salmen, Nicolae Gaetanu, Ioan Alduleanu, mulți dintre aceștia fiind juriști cu experiență și unii chiar membri ai comisiei dietale care prelucrase legea în prima fază. Proiectul dietal al legii, cuprinzând 14 articole, redactat în trei limbi, a fost trimis, alături de o cerere către monarh pentru preînalta promulgare și o adresă către președintele Guberniului, prin care acesta era rugat să facă toate diligențele necesare în sensul promulgării³⁹.

Proiectul a fost luat în discuție în ședința Consiliului de miniștri din 28 iulie 1864, pe baza documentelor dietale și a opiniilor autorităților centrale; expunerea a fost făcută de către vicesecularul Reichenstein și proiectul a fost acceptat cu unanimitatea membrilor prezenți ai Consiliului⁴⁰.

Promulgarea de către monarh a proiectului de lege a adus acesteia câteva modificări. În rescriptul de promulgare, Francisc Iosif își exprima bucuria pentru grija purtată de Dietă pentru bunul mers al justiției și succesul pe care proiectul de lege elaborat îl reprezintă în acest sens, modificând însă articolul 1 în sensul stabilirii sediului Curții supreme la Viena. În motivare, se sublinia că este un drept atât al tronului, cât și al supușilor ca un caz civil ori penal să poată fi adus, pentru emiterea celei mai înalte decizii, până în fața Tronului și de a primi acestea în numele monarhului, la care s-au adăugat unele considerații privind evoluțiile mai recente, mai precis transferarea provizorie a competenței vechii Curți supreme către Guberniu și menținerea în vigoare a codurilor austriece de legi. Textul de lege, conținând și o ușoară modificare a articolului 6 (privind competențele Curții) a fost astfel retrimis Dietei⁴¹.

În data de 12 august, Dieta a primit aceste documente, proiectul de lege fiind citit în plen în toate cele trei limbi, formularea de propuneri fiind delegat aceleiași comisii care lucrase la varianta anterioară⁴². Comisia a acceptat modificările făcute în rezoluția monarhului, reiterând argumentele acesteia și recomandând Dietei adoptarea imediată a actului în scopul trimerii cât mai grabnice spre promulgarea finală, și adăugând la ele doar un aspect menit să îndepărteze temerile multor transilvăneni, și anume că prin prevederea care permite doar numirea transilvănenilor în componența Curții, aceasta își va păstra caracterul transilvan, chiar dacă va funcționa în afara

³⁸ Ședința nr. 62 din 23 iunie 1864; Vezi *Protokoll des ...*, aici p. 215.

³⁹ Vezi *Acten und Verhandlungen ...*, doc. nr. 97–99, p. 255–258.

⁴⁰ *Die Protokolle des österreichischen ...*, V. Abteilung, Band 8, ședința din 28 iulie 1864, p. 57–58.

⁴¹ Vezi rescriptul imperial și adresa de însoțire a președintelui gubernial din 1 resp. 11 august 1864, în vol. *Acten und Verhandlungen ...*, doc. nr. 136–137, p. 449–454.

⁴² Ședința nr. 86 din 12 august 1864, vezi *Protokoll des ...*, p. 303–304. În acest context, Reichenstein considera că disputele din jurul sediului Curții nu s-au stins și că vor mai avea loc confruntări. Vezi scrisoarea acestuia către Nádasdy din Sibiu, 27–29 august 1864, în vol. *Mișcarea Națională ...*, VII/1, doc. nr. 227, p. 372–375.

provinciei⁴³. Astfel, comisia recunoștea, prin această aserțiune a sa, încheierea „târgului” amintit anterior în Consiliul de miniștri: numirea doar a transilvănenilor în funcție contra acceptării sediului Curții la Viena. Și baronul Reichenstein se arăta ușurat, considerând că nu mai trebuie să aibă griji privind soarta proiectului, raportul comisiei fiind acceptabil, dar opiniile minoritare se vor lăsa totuși auzite în cadrul dezbaterilor⁴⁴.

Discutarea în plen a proiectului a început în ședința din 17 septembrie 1864; și la aceste dezbateri, a participat ca reprezentant al Guberniului consilierul Papp Alajos, în calitate de comisar guvernamental⁴⁵. După citirea în plen a documentelor, deputatul Josef Andreas Zimmermann a făcut o solicitare privind prorogarea discuțiilor pe această temă și retrimiteră proiectului către comisia de specialitate, care să emită o opinie privind măsura în care, pe baza principiului responsabilității ministeriale discutate în Reichsrat, Curtea supremă ar fi competentă să judece o plângere făcută contra șefului Cancelariei aulice; la aceasta președintele Groisz a replicat că solicitarea implică o temă care nu face obiectul proiectului de lege și astfel nu poate fi nici susținută, nici votată. În acest sens s-au pronunțat și unii deputați; Fechete-Negruțiu și mitropolitul Șuluțiu, Jakob Rannicher, Bran de Lemeny și Conrad Schmidt, și apoi reprezentatul guvernamental au pledat pentru discutarea imediată a proiectului de lege, doar deputatul Binder considerând că ideea lui Zimmermann ar trebui discutată. Apoi, după unele discuții, a fost admis votul pentru sprijinirea solicitării lui Zimmermann, ceea ce a determinat alte luări de cuvânt pro și contra; la vot propunerea lui Zimmermann a fost însă respinsă⁴⁶.

Privitor la luarea de cuvânt a lui Zimmermann, Reichenstein, prezent la dezbateri, considera că a fost absolut surprinzătoare și neașteptată, și, cunoscându-l pe vorbitor, crede că acesta trebuie să fi avut mai multe motive să o facă, primul fiind inițierea unei presiuni morale a deputaților sași care le-ar fi utilă în viitoarea dezbateri a legii privind administrația politică; astfel Zimmermann ar fi dorit să evedențieze că există o lacună principială în reglementarea răspunderii cancelarului aulic, pe care să o contrapună și s-o folosească pentru a bloca revocarea constituției municipale provizorii de exemplu. De asemenea, considera că acesta dorea să câștige capital politic pentru viitorul Reichsrat și să întârzie dezbaterile pentru a torpila discutarea celorlalte proiecte de legi⁴⁷.

În ședința următoare a început citirea și discutarea pe paragrafe a proiectului de lege⁴⁸. Conținutul exact al primului paragraf a constituit din nou o temă a dezbaterilor, propunându-se enumerarea în cadrul acestuia a textelor de lege anterioare pe care se baza funcționarea Curții supreme la Viena; în cele din urmă s-a votat varianta simplificată propusă de comisia de specialitate⁴⁹.

⁴³ Vezi recomandarea comisiei din 5 septembrie 1864 și textul de lege remis Dietei, în vol. *Acten und Verhandlungen ...*, doc. nr. 158–159, p. 483–489.

⁴⁴ Reichenstein către Nádasdy, Sibiu, 16 septembrie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 239, p. 397.

⁴⁵ Ședința nr. 102 din 17 septembrie 1864, vezi *Protokoll des...*, p. 380 și urm.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 382.

⁴⁷ Reichenstein către Nádasdy, Sibiu, 16 septembrie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 239, p. 398.

⁴⁸ Ședința nr. 103 din 21 septembrie 1864, *Protokoll des ...*, p. 383 și urm.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 384.

În ședința următoare⁵⁰, președintele a ridicat o problemă principială, și anume ca Dieta să se limiteze la discutarea doar a paragrafelor care au fost modificate în preînalta rezoluție, la care Zimmermann și dr. Teutsch au susținut discutarea din nou a tuturor paragrafelor legii, Fogarassy și Pușcariu pledând pentru discutarea doar a celor modificate. În cele din urmă, argumentând cu necesitatea organizării cât mai grabnice a Curții supreme, subliniată în mod repetat de către specialiști, deputatul Franz Obert a făcut propunerea oficială ca dezbaterile să se rezume doar la paragrafele modificate; după luări de cuvânt pro și contra, și Pușcariu a propus scurtarea dezbaterilor prin adoptarea *en bloc* a proiectului de lege. S-a mai ajuns la discutarea celui de-al doilea paragraf al proiectului de lege, apoi proiectul întreg a fost adoptat după a treia citire în plen, fiind hotărâtă redactarea documentelor de însoțire în vederea sancționării de către monarh⁵¹. În ședința următoare, aceste documente au fost citite în plen, baronul Salmen, Dimitrie Moldovanu, dr. Ioan Maior, Josef Gull, Sámuel Tóth (Thót), Imre Gábor fiind delegați să ducă personal proiectul adoptat președintelui Guberniului⁵².

Promulgarea oficială din partea monarhului a survenit în data de 8 octombrie 1864; la 24 octombrie Dieta lua cunoștință de aceasta cu mulțumire și confirma identitatea formei legii definitive cu cea adoptată de ea⁵³.

Între timp au avut loc numeroase discuții legate de componența viitoarei Curți supreme, la conducerea căreia Reichenstein îl avea în vedere pe Ladislau Vasile Popp. Acesta, cu o nedisimulată nerăbdare, s-a interesat în mai multe scrisori către Reichenstein de mersul tratativelor și stadiul demersurilor privind înființarea Curții. De asemenea, se pare că nu-i plăcea atitudinea lui Crenneville, din care deducea că acesta dorea rămânerea sa la Guberniu, și se temea că acesta este un semn al faptului că Curtea nu își va începe prea curând activitatea. Însă Popp nu-și putea imagina să rămână pe dinafară din organizarea noii instituții, fiind însă neliniștit de un zvon care-i sugera că „Popp va rămâne aici, este nevoie de el aici, și apoi este și prea drept și de neînduplecat, și din anumite părți se dorește mai degrabă un om cu care să se poată negocia.”⁵⁴

De asemenea, Popp își făcea griji în legătură cu componența Curții, cu zvonurile că se va aproba un număr mai mic de consilieri sau cu ignorarea propunerilor sale ori ale Guberniului. În principiu, își dorea ca componența să fie hotărâtă de Dietă, poate și numai prin intermediul unei interpelări. Și încă o dată reitera rugămintea sa ca Curtea să

⁵⁰ Ședința nr. 104 din 23 septembrie 1864, *Ibidem*, p. 386 și urm. Între aceasta și ședința anterioară, comisia de specialitate s-a mai întrunit de două ori, dar protocolul dietal nu conține alte detalii privind cele discutate în cadrul acesteia.

⁵¹ *Protokoll des ...*, p. 388.

⁵² Vezi ședința nr. 105 din 24 septembrie 1864, *Protokoll des ...*, p. 393; documentele de însoțire către monarh (în care se subliniază necesitatea soluționării cât mai rapide a chestiunii Curții supreme) și către președintele gubernial se află în vol. *Acten und Verhandlungen ...*, doc. nr. 164–165, p. 492–493.

⁵³ Vezi ședința nr. 119 din 24 octombrie 1864, *Protokoll des ...*, p. 452–453. Textul definitiv al legii în vol. *Acten und Verhandlungen ...*, doc. nr. 189–190, p. 596–600. A fost una dintre ultimele legi într-o formă definitivă care a trecut prin Dieta, ulterior prorogată pe 29 octombrie 1864.

⁵⁴ Vezi scrisoarea din Sibiu, 13 octombrie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 253, p. 422.

își înceapă activitatea, sub conducerea sa, dacă se poate pe 1 ianuarie 1865⁵⁵. În curând însă, a început să întrevadă că acest lucru nu va fi posibil atât de repede, în ciuda numeroaselor procese restante. Doar pe 2 decembrie, Popp a aflat că împăratul sancționase schema de personal a Curții care prevedea șapte în loc de șase locuri de consilieri, și solicita Guvernului propuneri, relatând rezultatele discuțiilor purtate cu Crenneville în jurul ocupării posturilor, cu păstrarea proporțiilor dintre naționalități și confesiuni, expunând situația unor juriști care ar putea fi propuși și indicând argumente pro ori contra, din partea lui sau a lui Crenneville⁵⁶. O propunere definitivă privind persoanele propuse pentru funcția de consilieri aulici la Curtea supremă a putut fi însă elaborată și trimisă doar pe 24 februarie 1865⁵⁷. Curtea supremă regală (der königlich siebenbürgische Oberste Gerichtshof) și-a început activitatea pe 15 iulie 1865, sub conducerea lui Ladislau Vasile Popp⁵⁸.

La mijlocul anului 1866, când viața politică a Monarhiei era dominată de conflictul cu Prusia, care provoca numeroase temeri legate de o posibilă invadare a Vienei, dar ocaziona și manifestări de loialitate pe toate planurile, s-a hotărât mutarea sediului Curții de la Viena la Cluj, în contextul luării unor decizii de evacuare potențială și faptică în cazul agravării situației de război, și cu privire la alte instituții centrale. În motivarea Cancelariei din 15 iulie 1866 se sublinia că deja în momentul dezbaterilor dietale legate de sediul Curții, majoritatea deputaților se pronunțase pentru menținerea acesteia în provincie, la care acum se adăuga situația de război și posibilitatea invadării Vienei, fapt care ar separa comunicația dintre instanța supremă și Transilvania, o situație oarecum unică, dat fiind că în celelalte țări ale Coroanei ungare (Ungaria propriu-zisă, Croația și Slavonia) instanțele supreme își au sediile în provinciile respective. În acest context, cancelarul Haller estima costurile mutării la 20.000 fl., care ar putea fi acoperite de către Cancelarie; rezoluția imperială în acest sens a fost emisă încă în aceeași zi⁵⁹.

Această chestiune a revenit din nou în actualitate după restaurarea păcii, moment în care putem face cunoștință cu detaliile acestei mutări care a avut inițial un caracter provizoriu, fiind parte a unui pachet de reglementări de urgență sub imperiul stării de război. În luna octombrie a aceluiași an, cancelarul expunea întrebările formulate de Curtea supremă, legate de caracterul definitiv al mutării acesteia, de primirea în

⁵⁵ Popp către Reichenstein, Sibiu, 18 octombrie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 255, p. 425.

⁵⁶ Popp către Reichenstein, Sibiu, 3 decembrie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 263, p. 437–438.

⁵⁷ Popp către Reichenstein, Sibiu, 3 decembrie 1864, în vol. *Mișcarea Națională...*, VII/1, doc. nr. 272, p. 462–463.

⁵⁸ *Die Protokolle des österreichischen ...*, V. Abteilung, Band 8, ședința din 28 iulie 1864, p. 58, nota 4. Pentru anul 1866, șematismul de stat dă următoarea componență a Curții supreme regale transilvănene: președinte Ladislau V. Popp, consilieri aulici: August Roth von Telegd, Friedrich Kirchner, Alois Papp von Csüged, Iacob Bologa, Samuel Fekete von Nagy-Kegyed, Gheorghe Anghel, Ștefan Kovats, secretari: Petru Pipoș, baronul Franz von Fillenbaum și Ludwig Benedek von Kis Baczon, alături de personalul auxiliar. Vezi *Hof- und Staatshandbuch des Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1866*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, p. 154.

⁵⁹ Vezi expunerea și rezoluția, nr. 2617-1866, HHStA, Kabinettskanzlei, KZ-Akten, Ktn. 13/1866.

continuare a suplimentelor de cazare inițiale (Quartiergelder) și de menținerea salariilor mai crescute a celor trei consilieri aulici cei mai în vârstă care activau în cadrul acesteia.

Curtea sublinia argumentele sale: stabilirea sediului acesteia la Viena prin legea de înființare din octombrie 1864, menținerea în vigoare a tuturor legilor provinciale și a instituțiilor judecătorești prin rescriptul din 25 decembrie a anului următor și, în cele din urmă, stabilirea sediului la Cluj datorită stării de război și potențialei tulburări a funcționării justiției, situație care a fost depășită⁶⁰. Cancelarul însuși considera că dacă mutarea a survenit prin rezoluție imperială fără menționarea niciunei condiții, tot așa trebuie să aibă loc și eventuala relocare a Curții la Viena; de asemenea, sublinia că suplimentele de cazare erau valabile pentru Viena și nu trebuie plătite pentru Cluj, iar privitor la salarizarea celor trei consilieri aulici sublinia că cuantumul remunerațiilor nu a fost stabilit de Dietă, iar judecătorii omologi din Ungaria nu primesc salarii de consilieri aulici efectivi, model ce trebuie urmat, în principiu, și în cazul Transilvaniei. Această măsură, practic de retrogradare salarială a unei părți a judecătorilor, datorită schimbării sediului Curții, poate indica într-un fel și scăderea rangului acesteia prin mutarea la Cluj. Rezoluția imperială, redactată destul de ambiguu, lăsa de înțeles că Curtea rămâne la Cluj, suplimentele de cazare se pierd, iar consilierii Curții nu mai vor fi considerați consilieri aulici și ministeriali⁶¹.

În contextul turnurii către realizarea unui compromis austro-ungar, marcate prin sistarea actelor constituționale în toamna anului 1865, asupra tuturor acestor proiecte plana perspectiva neaplicării și a încetării reformelor începute anterior. La începutul anului 1866, noul cancelar aulic Haller, pe baza unei solicitări a președintelui gubernial, cerea sistarea reorganizării instanțelor la nivelul comitatelor, districtelor și scaunelor, care a fost din nou reglementată în toamna anului 1865, datorită iritațiilor pe care le-ar provoca în rândurile șefilor jurisdicțiilor politice. În ciuda numeroaselor contraargumente, solicitarea a primit aprobarea imperială⁶².

Un jalon important al transformărilor acestei perioade l-a constituit hotărârea Dietei de la Cluj, alcătuită după cu totul alte principii decât cea de la Sibiu, de a reitera Uniunea din anul 1848, ceea ce însemna implicit preluarea, cel puțin după o perioadă de tranziție, a legislației și organizării judecătorești din Ungaria. Trecerea către sistemul dualist s-a petrecut sub coordonarea comisarului regal Péchy Manó (Emanuel), Cancelaria aulică funcționând până la începutul lunii martie 1867. Reformarea sistemului judecătoresc a fost îndelungată și complexă, menținându-se în prima fază legile în vigoare, cu unele modificări, dar nereușindu-se obținerea unei legislații coerente nici până la finele Dualismului. Una dintre măsurile importante ale perioadei de tranziție a fost însă mutarea sediului Curții supreme transilvănene la Pesta.

⁶⁰ Vezi expunerea nr. 3586 din 21 octombrie 1866, HHStA, Kabinettskanzlei, KZ-Akten, Ktn. 18/1866.

⁶¹ Vezi rezoluția din 25 octombrie 1866, în: *Idem*.

⁶² Vezi expunerea cancelarului aulic nr. 229 din 20 ianuarie și aprobarea din 26 ianuarie 1866, în HHStA, Kabinettskanzlei, KZ-Akten, Ktn. 1/1866.